

Juryrapport Frans Kellendonk Prijs

Joost de Vries (1983) kwam met zijn debuutroman *Clausewitz* (2010) met veel lef de Nederlandse literatuur binnen. Zijn thema week sterk af van wat gebruikelijk was en is in de Nederlandstalige romankunst. Geen in zichzelf gekeerde beschouwingen van bekleemde jongeren, die hun bedompte jeugd en hun ouders achter zich willen laten om hun weg zoeken te midden van bedreigende maatschappelijke verhoudingen. Maar het verslag van de meer dan vrolijke en bizarre gebeurtenissen rondom een dissertatie van een zeer ambitieuze student over een (fictieve) Franse schrijver. In een wirwar van gebeurtenissen, kleine beschouwingen, vermommings, dubbelgangers, stijlpastiches, verwijzingen naar nationale en internationale literatuur krijgt de hoofdfiguur meer en meer glans en diepgang, vermengd met een tragische onderlaag. Dit debuut kreeg niet alleen een warm onthaal in de Nederlandse kritiek. Sommige critici vonden de roman *over the top*, te veel een intellectueel spel, dat alleen uitliep op koud vuurwerk en geen debat voerde over reële omstandigheden. Toch kon je in deze eerste roman al de contouren zien van een tragisch levensgevoel dat ook het latere werk van De Vries kenmerkt.

Ook de personages in zijn latere romans laten zich voortjagen door ambities die ze niet waar kunnen maken. Of ze zijn betrokken in een concurrentiestrijd met een broer of collega. Vaak raken ze betrokken, soms zelfs als deelnemer (zie *Oude Meesters*, 2017), bij belangrijke maatschappelijke gebeurtenissen, waarbij ze het gevoel hebben zich niet te kunnen of te mogen compromitteren. Het blijven buitenstaanders maar ze verzetten zich daartegen, ze willen zich engageren. Zijn personages zetten zich af tegen de gebeurtenissen in het heden en celebreren een soms grotesk nostalgisch verlangen naar het verleden en naar historische figuren (zie *De Republiek*, 2013). Ze zijn niet in staat zich werkelijk over te geven aan hun eigen ambities en verlangens die ze verbergen achter eruditie en intellectuele beschouwingen, waarbij grappen nooit ver weg zijn. Zijn tragische hoofdpersonen zijn meesters in de vermomming of ontkenning van hun eigen gevoel. Een sterk voorbeeld hiervan is te vinden in de verhalenbundel *Rustig aan, tijger* (2020). Een aantal van deze verhalen speelt zich af rondom de belevenissen in een reclamebureau, (wat je zou kunnen lezen als metafoor van ‘de wereld’) waarbij de hoofdfiguur zijn toenemende verliefdheid voor een van zijn collega’s steeds wegrationaliseert, zo erg dat hij haar verliest aan een verschrikkelijke patser. En zelfs dan nog net doet alsof het hem niet aangaat. Hier laat De Vries zich kennen als een in de grond gevoelig en kwetsbaar schrijver.

Zijn personages vragen zich af in hoeverre hun ambities en verlangens ‘echt’ zijn of alleen poses. Vaak reflecteren ze hierover, waarbij ze erin uitblinken hun gevoelens zoveel mogelijk weg te rationaliseren achter vaak geestige tussenbeschouwingen. Zijn personages zijn op de vlucht voor zichzelf en voor de maatschappij en ze ontkennen dat. Wat dit betreft hoort De Vries’ werk tot de grote traditie van de Romantiek. Een steeds terugkerend thema is de discrepantie tussen wat men ‘de werkelijkheid’ pleegt te noemen en ‘het verhaal over de werkelijkheid’. Zijn romans spelen zich vaak af rondom de mythes en verhalen die over belangrijke historische gebeurtenissen en figuren rondzingen, (zie *Clausewitz*, *De Republiek*, *Oude Meesters*). Verhalen over ervaringen lijken belangrijker dan die ervaringen zelf. De Vries is daarmee een belangrijk onderzoeker van mythes.

Al deze thema’s keren terug in de essays van De Vries, zijn gehele oeuvre vormt een sterke eenheid. Ook in zijn essays thematiseert hij de onmogelijkheid zichzelf te engageren en het

toch steeds terugkerende verlangen om dat wel te doen. Dit is de kern van zijn schrijverschap. In zijn Kellendonk-lezing (2016) bekritiseerde hij wat hij noemt de ‘slachtofferliteratuur’ van de laatste decennia waarin personages lijden en worden onderdrukt en gemaltraiteerd. Hij pleit voor literatuur die gestuurd wordt door ‘door ‘stijl, thematiek en complexe personages.’

De Vries is een controversieel schrijver, wat dit betreft is zijn werk verwant met dat van Frans Kellendonk, ook Kellendonk verweet men een te sterke intellectuele aanpak. Bij sommige beschouwers valt over De Vries’ nog steeds deze kritiek te beluisteren. Men noemt zijn werk wel ‘afstandelijk.’ Soms herkent men zich dan niet in de onderliggende tragische laag of men laat zich meeslepen door de vlotte, vrolijke toon van al zijn werk. Vrijwel iedereen is het erover eens dat De Vries een belangrijk en stilistisch zeer sterk schrijver is, wiens zinnen zorgvuldig zijn geformuleerd, vaak vol staan met stilistische vondsten en geestige uitweidingen die de lezer uitdagen, regelmatig provoceren en altijd tintelen van schrijfplezier. Een tekst van Joost de Vries herkent men uit vele anderen. Hij hanteert een schrijftoon die uiterst geschikt is om het debat rondom literatuur en maatschappij te prikkelen en voort te zetten. Dit was een belangrijk argument van de jury, naast de andere, om Joost de Vries de Frans Kellendonk-prijs toe te kennen.

Onno Blom
Kees `t Hart
Sanneke van Hassel